

Z psychoanalýzy jsme se dozvěděli, že podstata procesu vytěsnění nespočívá v tom, představu reprezentující pud zrušit, zničit, nýbrž zabránit jí v tom, aby se stala vědomou. Říkáme pak, že se tato představa nachází ve stavu „nevědomí“, a máme předložit dobré důkazy toho, že může také nevědomě vést k projevení účinků, i takových, jež se nakonec do vědomí dostanou. Všechno vytěsněné musí zůstat nevědomé, avšak chceme hned na začátku konstatovat, že vytěsněné nepokrývá všechno nevědomé. Nevědomí má širší rozsah; vytěsněné je částí nevědomí.

Jak máme ke znalosti nevědomí dospět? Známe je přirozeně jenom jako vědomé, poté když bylo ve vědomé přeměněno nebo do něj přeloženo. Psychoanalytická práce nám umožňuje každodenně získat zkušenost, že takový překlad je možný. K tomu je zapotřebí, aby analyzovaný překonal jisté druhy odporu, tytéž, které je svého času vykázáním ze sféry vědomí učinily vytěsněným.

I

Ospravedlnění nevědomí

Oprávnění předpokládat existenci nevědomého duševna a vědecky s touto doměnkou pracovat je nám z mnoha stran upíráno. My proti tomu můžeme uvést, že přijetí předpokladu existence nevědomí je **nutné a legitimní** a že pro existenci nevědomí máme vícenásobné **důkazy**. Jeho existence je nutná, protože data obsažená ve vědomí jsou ve vysokém stupni mezerovitá; jak u zdravých osob, tak u nemocných se často vyskytují psychické akty, jež ke svému vysvětlení předpokládají jiné akty, o nichž však vědomí nepřináší žádné svědectví. Takovými akty nejsou jen chybná jednání a sny u zdravých lidí a všechno, co nazýváme psychickými symptomy a nutkavými projevy, u nemocných – naše nejosobnější denní zkuše-

nost nás seznamuje s nápady, jejichž původ neznáme, a s výsledky myšlení, způsob jejichž vypracování nám zůstal skryt. Všechny tyto vědomé akty by zůstaly bez souvislosti a nepochopitelné, kdybychom si chtěli nadále činit nárok na to, že se musíme také prostřednictvím vědomí dozvědět všechno to, co v nás na poli duševních aktů probíhá, a zařazují se do souvislosti, kterou můžeme ukázat, když provedeme interpolaci zjištěných nevědomých aktů. Zisk smyslu a souvislosti je však plnoprávným motivem, jenž nás smí vést za hranice bezprostřední zkušenosti. Ukáže-li se potom ještě, že na přijetí domněnky o existenci vědomí můžeme vystavět úspěšné jednání, jímž úspěšně ovlivníme průběh vědomých pochodů, pak jsme v podobě tohoto úspěchu získali nepopiratelný důkaz existence toho, co tvoří obsah této domněnky. Musíme pak zaujmout stanovisko, že požadovat, že všechno, co se děje v oblasti duševna, musí být také známo vědomí, není ničím jiným než **neudržitelnou troufalostí**.

Můžeme zajít dále a na podporu nevědomého psychického stavu uvést, že vědomí zahrnuje v každém okamžiku jen nepatrný obsah, takže se největší část toho, co nazýváme vědomou znalostí, musí bezhoto po největší dobu nacházet ve stavu latence, tedy ve stavu psychického nevědomí. Protiklad vůči nevědomí by se stal s ohledem na všechny mé latentní vzpomínky zcela nepochopitelným. Narazíme pak na námitku, že tyto latentní vzpomínky již není třeba označovat za psychické, nýbrž že odpovídají zbytkům somatických pochodů, z nichž může psychično znovu vzejít. Je nasnadě odpovědět, že latentní vzpomínka je naopak nepochopitelným pozůstatkem nějakého psychického pochodu. Důležitější je ale si ujasnit, že tato námitka spočívá na nevysloveném, avšak předem fixovaném ztotožnění vědomého s duševnem. Toto ztotožnění je buď *petitio principii*¹, jež otázku, zda všechno psychické musí být vědomé, nepřipouští, anebo je věcí konvence, názvosloví. Ve druhém případě je přirozeně, tak jako je tomu u každé konvence, nelze vyvrátit. Otevřená zůstává jen otázka, zda se toto ztotožnění ukáže být tak účelným, že se k němu musíme připojit. Smíme odpovědět, že obvyklé ztotožnění psychického s vědomým je veskrze neúčelné. Toto ztotožnění přetrhává psychickou kontinuitu, vrhá nás do neřešitelných obtíží psychofyzického paralelismu, je vystaveno výtce, že bez rozumného

zdůvodnění přeceňuje úlohu vědomí, a nutí nás předčasně opustit oblast psychologického bádání, aniž by nám mohlo přinést odškodnění z jiných oblastí.

Buď jak buď je jasné, že otázka, zda máme nepopiratelně existující latentní stavy duševního života pojímat jako nevědomé duševní nebo jako fyzické stavy, hrozí vyústit ve spor o slovíčka. Je proto záhodno, abychom do popředí postavili to, co je nám o povaze těchto sporných stavů s jistotou známo. Nuže, tyto stavy nám jsou, pokud jde o jejich fyzické charakteristiky, zcela nedostupné; žádná fyziologická představa, žádný chemický proces nám nemohou zprostředkovat ponětí o jejich podstatě. Na druhé straně je jisté, že mají s vědomými duševními pochody ta nejhojnější místa dotyku; dají se při jisté dělbě práce v ně přeměňovat, jimi nahrazovat, a mohou být popsány prostřednictvím všech těch kategorií, jež používáme u vědomých duševních aktů, jakožto představy, snahy, rozhodnutí apod. Ba o mnoha z těchto latentních stavů musíme říci, že se od stavů vědomých odlišují právě jen odpadnutím vědomí. Nebudeme tedy váhat pojednávat o nich jako o objektech psychologického bádání a v nejužší souvislosti s vědomými duševními akty.

Tvrdošíjně odmítání psychického charakteru latentních duševních aktů se vysvětluje tím, že většina z jevů přicházejících do úvahy se mimo oblast psychoanalýzy nestala předmětem studia. Tomu, kdo nezná patologické skutečnosti, je ochoten pokládat chybné výkony normálních osob za věc náhody a spokojuje se se starou moudrostí, že sny se nevyplňují, potom stačí pouze zanedbat některé záhady psychologie vědomí, aby si ušetřil přijetí předokladu o existenci nevědomé duševní činnosti. Hypnotické experimenty, zvláště posthypnotické sugesce, ostatně zřetelně demonstrovaly existenci a způsob působení duševně nevědomého již před dobou psychoanalýzy.

Přijetí domněnky o existenci nevědomí je však také plně **legitimní** potud, že se při její formulaci ani o krok neodchylujeme od našeho obvyklého, za korektní pokládaného způsobu myšlení. Vědomí zprostředkovává každému jednotlivému z nás jen znalost vlastních duševních stavů; že také nějaký jiný člověk má vědomí, je závěr, který je vyvozen per analogiam² na základě vnímatelných projevů a vnímatelného jednání tohoto druhého člověka, abychom pro sebe učinili toto chování jiného

srozumitelným. (Psychologicky správnější je arci popsat věci tak, že bez zvláštního rozvažování připisujeme každému vedle nás naši vlastní konstituci, a tedy i naše vědomí, a že tato identifikace je předpokladem našeho porozumění.) Tento závěr – anebo tato identifikace – kdysi Já rozšířilo na jiné lidi, zvířata, rostliny, neživé věci a na celý svět a ukázal se být použitelný, dokud byla podobnost s jednotlivým Já neobvykle velká; stával se však nespolehlivějším v té míře, v níž se to jiné od Já vzdálilo. Naše denní kritika se stává nejistou, již pokud jde o vědomí zvířat, odepírá uznání vědomí rostlin a vykazuje domněnku o existenci vědomí neživých věcí do říše mystiky. Avšak i tam, kde původní sklon k identifikaci obstál v kritické zkoušce, u nám nejbližšího druhého člověka, spočívá přijetí domněnky o existenci vědomí na určitém závěru a nemůže sdílet bezprostřední jistotu našeho vlastního vědomí.

Psychoanalýza pak nepožaduje nic jiného, než aby se tento způsob vyvozování závěrů používal i vůči vlastní osobě, k čemuž ovšem neexistuje konstitucí daný sklon. Postupujeme-li tak, pak musíme říci, že všechny ty akty a projevy, jež u sebe pozorují a které nedokáží sloučit se svým ostatním psychickým životem, musí být posuzovány, jako by patřily nějaké jiné osobě, a k jejich vysvětlení se má dospět prostřednictvím jí připisovaného duševního života. Zkušenost také ukazuje, že tytéž akty, jimž u vlastní osoby odepíráme psychické uznání, umíme u jiných velmi dobře vyložit, tj. zařadit je do duševní souvislosti. Naše bádání je zde zjevně zvláštní překážkou odváděno od vlastní osoby a je mu bráněno v jejím správném poznání.

Tato přes vnitřní odpor vůči vlastní osobě použitá metoda vyvozování závěrů nevede ovšem k odkrytí nevědomí, nýbrž korektním způsobem k přijetí předpokladu existence nějakého jiného, druhého vědomí, jež je s vědomím mně známým v mé osobě spojeno. Avšak zde nachází kritika oprávněný podnět k tomu, aby vystoupila s některými námitkami. Zaprvé – je vědomí, o němž jeho vlastní nositel nic neví, ještě něčím jiným než cizím vědomím, a stává se sporným, zda si takové vědomí, jemuž schází nejdůležitější charakteristický rys, vůbec ještě zasluhuje diskusi. Ten, kdo se vzeprel přijetí předpokladu existence nevědomého psychična, nebude moci být spokojen s tím, že by je vyměnil za **nevědomé vědomí**. Zadruhé analýza ukazuje na to, že se jednotlivé latentní duševní pochody, které obje-

vujeme, těší vysokému stupni vzájemné nezávislosti, tak jako by nebyly navzájem ve spojení a nic o sobě navzájem nevěděly. Musíme tedy být připraveni přijmout předpoklad existence nejen druhého vědomí v nás, nýbrž také vědomí třetího, čtvrtého, snad nekončící řady stavů vědomí, jež jsou všechny nám i sobě navzájem neznámé. Zatřetí přichází do úvahy jako nejzávažnější argument to, že se prostřednictvím analytického zkoumání dozvídáme, že část těchto latentních pochodů má takové charakteristické rysy a zvláštnosti, jež nám připadají cizí, a dokonce neuvěřitelné a přímo odporují nám známým vlastnostem vědomí. Tím získáme důvod k tomu, abychom závěr vztahený k vlastní osobě pozměnili v tom smyslu, že nedokazuje přítomnost nějakého druhého vědomí v nás, nýbrž existenci psychických aktů, které vědomí postrádají. Budeme také smět odmítnout označení „podvědomí“ („*Unterbewußtsein*“) jako nekorektní a zavádějící. Známé případy „*double conscience*“ (rozštěpení vědomí) nepřinášejí žádný důkaz proti našemu pojetí. Dají se nejlépe popsat jako případy rozštěpení duševních činností do dvou skupin, přičemž se totéž vědomí střídavě obrací na jednu nebo druhou stranu.

Nezbývá nám v psychoanalýze vůbec nic jiného než prohlásit duševní pochody za samy o sobě nevědomé a přirovnat jejich vnímání ke vnímání vnějšího světa smyslovými orgány. Doufám dokonce, že z tohoto přirovnání získáme prospěch pro naše poznání. Psychoanalytická domněnka o existenci nevědomé duševní činnosti se nám jeví na jedné straně jako další rozvinutí primitivního animismu, jenž nám všude namlouval existenci podobizen našeho vědomí, a na druhé straně jako pokračování té korektury, kterou u našeho pojetí vnějšího vnímání provedl **Kant**. Tak jako nás **Kant** varoval, abychom nepřehlédli subjektivní podmíněnost našeho vnímání a nepokládali naše vjemy za identické s tím nepoznatelným, co je předmětem vnímání, napomíná nás psychoanalýza, abychom vnímání vědomí nekladli na místo toho nevědomého psychického pochodu, který je jeho objektem. Tak jako fyzično nemusí ani psychično být ve skutečnosti takové, jak se nám jeví. Budeme se však s uspokojením připravovat na tu zkušenost, že korektura vnitřních vjemů nepřináší tak velké obtíže jako korektura vjemů vnějších, že vnitřní objekt je méně nepoznatelný než vnější svět.

II.

Mnohoznačnost nevědomí a topické hledisko

Dříve než půjdeme dále, chceme konstatovat tu důležitou, avšak i obtížnou působící skutečnost, že neuvědomělost je jen jednou známkou psychična, jež k jeho charakteristice nikterak nepostačuje. Existují psychické akty velmi rozdílné důstojnosti, jež se však přece shodují v tom charakteristickém rysu, že jsou nevědomé. Nevědomí zahrnuje na jedné straně akty, které jsou jen latentní, dočasně nevědomé, a na druhé straně pochody, jako jsou pochody vytěsněné, jež by se, kdyby se staly vědomými, musely od ostatních vědomých pochodů nejpronikavěji odlišovat. Všem nedorozuměním by učinilo konec, kdybychom od nynějška při popisu rozmanitých psychických aktů zcela odhlédli od toho, zda jsou vědomé anebo nevědomé, a klasifikovali je a uváděli je do souvislosti jen podle jejich vztahu k pudům a cílům, podle jejich složení a příslušnosti k navzájem nadřazeným psychickým systémům. To je však z různých důvodů neproveditelné, a tak nemůžeme uniknout té dvojznačnosti, že užíváme slov „vědomí“ a „nevědomé“ hned v popisném smyslu, hned zase ve smyslu systematickém, kde pak znamenají příslušnost k určitým systémům a vybavení jinými vlastnostmi. Mohli bychom ještě učinit pokus vyhnout se tomuto zmatku tím, že bychom psychické systémy, které jsme poznali, označili libovolně zvolenými názvy, jež by neměly žádný vztah k uvědomělosti. Avšak museli bychom předtím vysvětlit, na čem rozlišování těchto systémů zakládáme, a nemohli bychom přitom uvědomělost obejít, protože tvoří výchozí bod všeho našeho zkoumání. Můžeme snad očekávat určitou pomoc od návrhu nahradit alespoň v písmu vědomí symbolem *vd* a nevědomí odpovídající zkratkou *nvd*, když používáme obou těchto slov v systematickém smyslu.

V rámci pozitivního výkladu nyní řekneme, že výsledkem psychoanalýzy je, že psychický akt, obecně řečeno, prochází dvěma fázemi stavu, mezi něž je vložen jistý druh zkoušky (**cenzura**). V první fázi je tento akt nevědomý a patří do systému *nvd*; je-li při zkoušce cenzurou odmítnut, pak je mu přechod do druhé fáze odepřen; nazývá se potom „vytěsněný“ a může zůstat nevědomý. Obstojí-li ale při této zkoušce, pak vstoupí do druhé fáze a začne patřit k tomu druhému systému,

jež chceme nazvat systémem *vd*. Jeho poměr k vědomí však není touto příslušností ještě jednoznačně určen. Není ještě vědomý, ale je ovšem **schopný vstoupit do vědomí** (podle výrazu u J. **Breuera**), tj. může se nyní při splnění jistých podmínek stát objektem vědomí. S ohledem na tuto schopnost nazýváme systém *vd* také „**předvědomím**“. Kdyby se snad mělo ukázat, že i přechod předvědomého do vědomého stavu je spoluurčován jistou cenzurou, pak od sebe systémy *pvd* a *vd* navzájem striktněji oddělíme. Prozatím nechť postačí zjištění, že systém *pvd* sdílí vlastnosti systému *vd* a že přísná cenzura na přechodu z *nvd* do *pvd* (anebo *vd*) vykonává svůj úřad.

Přijetím těchto (dvou anebo tří) psychických systémů se psychoanalýza vzdálila o krok dále od popisné psychologie vědomí, formulovala pro sebe nové otázky a dala si nový obsah. Odlišovala se od psychologie dosud hlavně **dynamickým** pojetím duševních pochodů; nyní k tomu přistupuje to, že chce také přihlížet k psychické **topice** a u libovolného duševního aktu uvést, v rámci kterého systému nebo mezi kterými systémy se odehrává. Kvůli této snaze také získala název **hlubinná psychologie**. Uslyšíme, že může být obohacena také ještě o jiné hledisko.

Chceme-li vzít topiku duševních aktů vážně, pak musíme obrátit svůj zájem k jedné pochybnosti vyvolávající otázce, jež se na tomto místě vynořuje. Když u nějakého psychického aktu (omezme se zde na takovýto akt mající povahu představy) dojde k převedení ze systému *nvd* do systému *vd* (anebo *pvd*), máme předpokládat, že s touto změnou je spojena opětovná fixace, jakoby druhé sepsání příslušné představy, které musí být tedy obsaženo v nějaké nové psychické lokalitě, a vedle něhož původní nevědomý zápis dále existuje? Anebo se máme spíše domnívat, že tato proměna spočívá ve změně stavu, k níž dochází na stejném materiálu a v téže lokalitě? Tato otázka se může zdát zamotaná, musíme ji však nadhodit, jestliže si chceme utvořit určitou představu o psychické topice, hlubinné psychické dimenzi. Je obtížná, protože překračuje hranice čistě psychologického a dotýká se vztahů duševního aparátu k anatomii. Víme, že takové vztahy v nejhrubší podobě existují. Je neotřesitelným výsledkem výzkumu, že duševní činnost je vázána na funkci mozku tak jako na žádný jiný orgán. O kus dále – není známo, jak daleko – vede objev nerovnocennosti čás-

tí mozku a jejich zvláštního vztahu k určitým částem těla a duševním činnostem. Avšak všechny pokusy uhodnout odtud lokalizaci duševních pochodů, všechny snahy myslet si, že představy jsou uloženy do paměti v nervových buňkách, a nechat dráždivé podněty putovat po nervových vláčkách, důkladně ztroskotaly. Tentýž osud by očekával učení, jež by například chtělo umístit anatomické místo systému *vd*, vědomé duševní činnosti, do kůry mozkové a přemístit nevědomé pochody do podkorových partií mozku. Zeje zde propast, jejíž zaplnění není v současné době možné, a ani nepatří k úkolům psychologie. Naše psychická topika nemá prozatím nic do činění s anatomii, vztahuje se k oblastem duševního aparátu, ať již leží v těle kdekoli, a ne k anatomickým lokalitám.

Naše práce je tedy v tomto ohledu svobodná a smí postupovat podle svých vlastních potřeb. Bude také ku prospěchu, když si budeme připomínat, že naše domněnky si činí zpočátku nárok jen na to, že umožňují vidět věci názorně. První z obou do úvahy vzatých možností, totiž že *vd* fáze dané představy znamená nově, na jiném místě se nacházející zapsání téže představy, je nepochybně ta hrubší, ale také ta pohodlnější. Druhá domněnka, domněnka o pouze **funkční** změně stavu, je již od začátku pravděpodobnější, avšak je méně plastická, je méně snadné s ní zacházet. S tou první, topickou domněnkou je spojena domněnka o topickém oddělení systémů *nvd* a *vd* a možnost, že jedna představa se současně vyskytuje na dvou místech psychického aparátu, ba že, jestliže není bržděna cenzurou, pravidelně postupuje z jednoho místa na druhé, popřípadě aniž by přišla o svou první lokalitu anebo své první sepsání. To může vypadat podivně, může se však opřít o dojmy z psychoanalytické praxe.

Jestliže nějakému pacientu sdělíme svého času jím vytěsněnou představu, kterou jsme uhodli, pak to nejdříve na jeho psychickém stavu nic nezmění. Neruší to především vytěsnění, neodstraní jeho následky, jak jsme snad mohli očekávat, protože se dříve nevědomá představa nyní stala vědomou. Docílíme naopak nejprve jen opětovné odmítnutí vytěsněné představy. Pacient však nyní má skutečně tutéž představu ve dvojí formě na různých místech svého duševního aparátu, zaprvé má vědomou vzpomínku na sluchovou stopu představy prostřednictvím tohoto sdělení, zadruhé vedle toho, jak s jistotou

víme, chová nevědomou vzpomínku na to, co prožil, v dřívější podobě v sobě. Ve skutečnosti přitom zrušení vytěsnění nenastane dříve, než se vědomá představa po překonání odporu spojí s nevědomou vzpomínkovou stopou. Teprve tím, že je tato vzpomínková stopa samotná učiněna vědomou, je tosaženo úspěchu. Tím by se přece zdálo pro povrchní úvahu prokázané, že vědomé a nevědomé představy jsou různé a topicky oddělené zápisy téhož obsahu. Avšak nejbližší následující úvaha ukazuje, že identita sdělení s vytěsněnou vzpomínkou pacienta je pouze zdánlivá. Něco slyšet a něco prožít jsou dvě svou psychologickou povahou zcela rozdílné věci, třebaže mají tentýž obsah.

Nejsme tedy pro začátek s to mezi oběma probranými možnostmi rozhodnout. Snad později narazíme na momenty, jež budou moci rozhodnout ve prospěch jedné z obou. Snad je před námi objev, že naše formulace otázky byla nepostačující a že o rozlišování nevědomé představy od vědomé je třeba rozhodovat ještě zcela jinak.

III

Nevědomé pocity

Předcházející diskusi jsme omezili na představy a můžeme nyní nadhodit jednu novou otázku, jejíž zodpovězení musí přispívat k objasnění našich teoretických názorů. Řekli jsme, že existují vědomé a nevědomé představy; existují však také nevědomá pudová hnutí, nevědomé city a pocity, anebo je tentokrát nesmyslné takové složeniny utvářet?

Domnívám se skutečně, že protiklad vědomého a nevědomého nemůžeme u pudu použít. Pud se nemůže nikdy stát objektem vědomí, tím se může stát pouze představa, jež jej reprezentuje. Nemůže však být ani v nevědomí reprezentován jinak než představou. Kdyby se pud nenapojil na nějakou představu anebo se neprojevil jako stav afektu, pak bychom o něm nemohli nic vědět. Jestliže však přesto hovoříme o nějakém nevědomém pudovém hnutí nebo vytěsněném pudovém hnutí, pak je to neškodná nedbalost ve vyjadřování. Nemůžeme mít na mysli nic jiného než pudové hnutí, jehož představová reprezentace je nevědomá, neboť nic jiného nepřichází v úvahu.

Měli bychom se domnívat, že dát odpověď na otázku po nevědomých pocitech, citech a afektech je právě tak snadné. K povaze pocitu přece patří, že je pocitován, je tedy vědomí znám. Možnost nevědomosti by tedy pro city, pocity a afekty zcela odpadla. V psychoanalytické praxi jsme však zvyklí hovořit o nevědomé lásce a nenávisti, nevědomém vzteku atd. a shledáváme dokonce i podivné spojení „nevědomé vědomí viny“ nebo paradoxní „nevědomou úzkost“ nevyhnutelnými. Přesahuje tento jazykový úzus co do významu jazykový úzus v případě „nevědomého pudu“?

Stav věci je zde skutečně jiný. Může se především stát, že nějaké afektové anebo citové hnutí je vnímáno, avšak není rozpoznáno. Bylo vytěsněním své vlastní reprezentace přinuceno ke spojení s nějakou jinou představou a je nyní vědomím pokládáno za výraz této představy. Když znovu obnovíme správnou souvislost, nazýváme původní afektové hnutí „nevědomým“, ačkoliv jeho afekt nikdy nevědomý nebyl, pouze jeho představa podlela vytěsnění. Užití výrazů „nevědomý afekt a nevědomý pocit“ vůbec zpětně odkazuje na osudy kvantitativního faktoru pudového hnutí v důsledku vytěsnění (viz pojednání o vytěsnění). Víme, že tento osud může být trojí; afekt buď nadále zcela nebo částečně – existuje jako takový, nebo u něj dojde k přeměně v kvalitativně jinou sumu afektu, především v úzkost, anebo je potlačen, tj. je vůbec zabráněno jeho rozvoji. (Tyto možnosti lze na snové práci studovat snad ještě snadněji než u neuróz.) Víme také, že potlačení vývoje afektu je vlastním cílem vytěsnění a že jeho práce zůstává nedokončená, jestliže není tohoto cíle dosaženo. Ve všech případech, kdy se vytěsnění zadržetí vyvinutí afektu zdaří, nazýváme ty afekty, které při zrušení výsledku vytěšňovací práce znovu utvoříme, „nevědomými“. Jazykovému úzu tedy nelze upřít důslednost; v porovnání s nevědomou představou zde však existuje ten významný rozdíl, že nevědomá představa po vytěsnění nadále existuje jako reálný útvar v systému *nvd*, zatímco nevědomému afektu rovněž tam odpovídá jen možnost nábehu, jenž nesměl dospět ke svému rozvinutí. Striktně vzato a ačkoliv jazykovému úzu nelze nic vytknout tedy žádné nevědomé afekty neexistují – tak jako existují nevědomé představy. V systému *nvd* se však mohou velmi dobře utvořit afekty, jež se tak jako jiné stanou vědomými. Celý rozdíl pochází z toho, že před-

stavy jsou obsazenými – v podstatě obsazenými paměťovými stop – zatímco afekty a pocity odpovídají pochodům spojeným s odvedením jinam, jejichž poslední projevy jsou vnímány jako pocity. Za současného stavu našich znalostí o afektech a pocitech nemůžeme tento rozdíl vyjádřit jasněji.

Zjištění, že se vytěsnění může podařit zabrzdit přeměnu pudového hnutí v projev afektu, je pro nás zvláště zajímavé. Ukazuje nám, že systém *vd* za normálních okolností ovládá afektivitu stejně tak jako přístup k motilitě, a vyzvedává význam vytěsnění tím, že odhaluje jeho důsledky nejen pro udržení mimo vědomí, nýbrž také pro rozvoj afektů a motivaci svalové činnosti. Můžeme také říci v obráceném pořadí: dokud systém *vd* ovládá afektivitu a motilitu, nazýváme psychický stav daného jednotlivce normálním. Avšak jeden rozdíl ve vztahu panujícího systému k oběma navzájem blízko stojícím akcím spojeným s odváděním jinam je jasně patrný.³ Zatímco nadvláda *vd* nad svévolnou motilitou stojí na pevných základech, pravidelně odolává náporu neurózy a zhroutí se teprve při psychóze, je ovládnutí vývoje afektů systémem *vd* méně pevné. Ještě v rámci normálního života je možné rozpoznat stále zápasení obou systémů *vd* a *nvd* o primát v oblasti afektivity, navzájem se rozhraničují jisté sféry vlivu a vytvářejí se směsice účinných sil.

Význam systému *vd* (*pvd*) pro přístupy k uvolňování afektů a k akci nám objasňuje i tu úlohu, jež při utváření nemoci připadá náhradní představě. Je možné, že vývoj afektů vychází přímo ze systému *nvd*; v tomto případě má stále charakter úzkosti, za niž jsou všechny „vytěsněné“ afekty vyměněny. Často však musí pudové hnutí čekat, dokud nenajde nějakou náhradní představu v systému *vd*. Potom je vývoj afektu umožněn touto vědomou náhražkou a kvalitativní charakter afektu je určen její povahou. Tvrdili jsme, že při vytěsnění dochází k oddělení afektu od jeho přestavy, načež oba jdou vstříc svým odděleným osudům. To je z popisného hlediska nepopíratelné; ve skutečnosti to ale zpravidla probíhá tak, že afekt nevznikne do té doby, dokud se nepodaří průlom k novému zastoupení v systému *vd*.

IV

Topika a dynamika vytěsnění

Dospěli jsme k výsledku, že vytěsnění je v podstatě pochod, který probíhá s představami na hranici systémů *nvd* a *pvd* (*vd*), a můžeme nyní učinit opětovný pokus tento pochod důkladněji popsat. Musí přitom jít o **odejmutí** obsazení, avšak vzniká otázka, v jakém systému k tomuto odejmutí dochází a k jakému systému odejmuté obsazení patří.

Vytěsněná představa zůstává v *nvd* akceschopná; musela si tedy své obsazení podržet. Tím odejmutým musí být něco jiného. Vezmeme-li si případ vlastního vytěsnění (zatlačení), tak jak se odehrává na předvědomé anebo dokonce již vědomé představě, pak může vytěsnění spočívat pouze v tom, že je představě odejmuto (před)vědomé obsazení, jež patří k systému *pvd*. Představa potom zůstane neobsazená nebo obdrží obsazení z *nvd* anebo si podrží *nvd* obsazení, které měla již dříve. Tedy předvědomého, zachování nevědomého obsazení anebo nahrazení předvědomého obsazení obsazením nevědomým. Pozorujeme ostatně, že jsme jakoby bezděčně učinili základem této úvahy domněnku, že se přechod ze systému *nvd* do následujícího systému neděje prostřednictvím nějakého nového zápisu, nýbrž prostřednictvím změny stavu, změny obsazení. Funkční domněnka zde domněnku topickou vytlačila s malou námahou.

Tento proces odejmutí libida však nepostačuje k tomu, aby učinil srozumitelným jiný charakteristický rys vytěsnění. Není možné pochopit, proč by představa, jež zůstala obsazena anebo která byla opatřena obsazením systémem *nvd*, neměla obnovit pokus proniknout díky svému obsazení do systému *pvd*. Potom by se u ní muselo opakovat odejmutí libida a bez konce by pokračovala tatáž hra, výsledkem by však nebylo vytěsnění. Právě tak by mechanismus odejmutí předvědomého obsazení, o němž jsme hovořili, selhal, když jde o zobrazení pravytěsnění; v tomto případě zde přece je nevědomá představa, jež ještě neobdržela žádné obsazení z *pvd*, a již tedy ani žádné takové obsazení nemůže být odejmuto.

Potřebujeme zde tedy nějaký jiný pochod, který v prvním případě udržuje vytěsnění, ve druhém případě zařizuje jeho vytvoření a delší trvání, a můžeme tento pochod najít pouze

v přijetí domněnky o existenci **protiobsazení**, jehož prostřednictvím se systém *pvd* chrání proti náporu nevědomé představy. Jak se takové protiobsazení, jež probíhá v systému *pvd*, projevuje, uvidíme na klinických příkladech. Ono je to, jež reprezentuje trvalé náklady na pravytěsnění, avšak také zaručuje jeho trvalost. Protiobsazení je jediným mechanismem pravytěsnění; u vlastního vytěsnění (zatlačení) k tomu přistupuje odejmutí *pvd* obsazení. Je velmi dobře možné, že právě obsazení odejmuté představě je upotřebeno k protiobsazení.

Pozorujeme, že jsme pozvolna dospěli k tomu, že při zobrazení psychických jevů uplatňujeme třetí hledisko, vedle dynamického a topického hlediska hledisko **ekonomické**, jež se snaží sledovat osudy velikostí podráždění a získat tak alespoň relativní ocenění. Neshledáme nesprávným dát tomu způsobu posuzování, který je dokončením psychoanalytického bádání, zvláštní název. Navrhuji, aby byl nazván **metapsychologickým** zobrazením, jestliže se nám podaří nějaký psychický pochod popsat podle jeho **dynamických, topických a ekonomických** vztahů. Je možné předpovědět, že se nám to při současném stavu našeho poznání podaří jen na ojedinelých místech.

Učiňme nesmělý pokus podat metapsychologický popis vytěšňovacího pochodu u tří známých přenosových neuróz. Smíme přitom nahradit „obsazení“ „libidem“, protože se přece, jak víme, jedná o osudy sexuálních pudů.

Jedna první fáze pochodu probíhajícího při úzkostné hysterii je často přehlédnuta, snad se také skutečně přechází bez povšimnutí, je však při pečlivém pozorování dobře znatelná. Spočívá v tom, že se objevuje úzkost, aniž by člověk vnímal, z čeho. Je třeba se domnívat, že v *nvd* bylo přítomno hnutí lásky, které požadovalo převedení do systému *pvd*; avšak obsazení poskytnuté tomuto hnutí tímto systémem se z něj po způsobu pokusu o útěk stáhlo zpět, a nevědomé obsazení odmítnuté představy libidem bylo odvedeno jinam jakožto úzkost. Při případném opakování tohoto pochodu byl podniknut první krok ke zvládnutí nemilého vyvinutí úzkosti. Prchající obsazení se obrátilo k nějaké náhradní představě, jež na jedné straně asociativně souvisela s odmítnutou představou, na druhé straně díky vzdálenosti od ní unikla vytěsnění (**posunutá náhražka**) a dovolovala racionalizaci ještě nezabrzditelného vyvinutí

úzkosti. Náhradní představa hraje nyní pro systém *vd* (*pvd*) úlohu protiobsazení tím, že jej zajišťuje proti tomu, aby se vytěsněná představa objevila ve *vd*; na druhé straně je východním místem nyní teprve vskutku nezabrzditelného uvolňování afektu úzkosti anebo se chová jako taková. Klinická pozorování ukazují, že např. dítě trpící fobií ze zvířat pocituje strach jen při splnění dvou podmínek, zaprvé když dojde k zesílení vytěsněného hnutí lásky, a zadruhé když zpozoruje zvíře vyvolávající strach. Náhradní představa se chová v tomto jednom případě jako místo, kde dochází k převedení ze systému *nvd* do systému *vd*, ve druhém případě jako samostatný zdroj uvolňování úzkosti. Rozšíření nadvlády systému *vd* se obvykle projevuje v tom, že první způsob vybuzení náhradní představy ustupuje v porovnání s tím druhým stále více do pozadí. Snad se nakonec dítě chová tak, jako by nemělo vůbec žádnou náklonnost k otci, zcela se od něj odpoutalo, a jako by mělo skutečně strach ze zvířete. Jenomže se tento strach ze zvířat, napájený z nevědomého pudového zdroje, ukazuje být vzpurný a příliš velký vůči všemu ovlivňování vycházejícímu ze systému *vd* a prozrazuje tím svůj původ ze systému *nvd*.

Protiobsazení ze systému *vd* vedlo tedy ve druhé fázi úzkostné hysterie k utvoření náhražky. Tentýž mechanismus je brzy použit opětovně. Proces vytěsnění není, jak víme, ještě ukončen a nalézá další cíl v úkolu zadržet vyvinutí strachu vycházejícího z náhražky. To se děje tím způsobem, že celé asociované okolí náhradní představy je se zvláštní intenzitou obsazeno, takže může projevit vysokou citlivost vůči podráždění. Podráždění nějakého místa tohoto přístavku musí v důsledku spojení s náhradní představou zavdat podnět k vyvinutí malého množství strachu, jež je nyní použito jako signál k tomu, aby se opětovným útekem obsazení další postup utváření strachu zadržel. Čím dále od obávané náhražky jsou citlivá a bdělá protiobsazení umístěna, tím precizněji může fungovat ten mechanismus, který má náhradní představu izolovat a zabránit novým dráždivým podnětům v přístupu k ní. Tato obezřetnost chrání přirozeně jen proti dráždivým podnětům, jež se k náhradní představě dostávají prostřednictvím vjemů, ale nikdy proti podráždění vyvolávanému pudu, které náhradní představu zasahuje, vycházejí ze spojení s vytěsněnou představou. Začíná tedy působit teprve tehdy, když

náhražka dobře převzala zastupování vytěsněného, a nemůže nikdy působit zcela spolehlivě. Při každém zvětšení pudem vyvolaného podráždění musí být ochranná zeď kolem náhradní představy přesunuta o kus dále. Celá tato konstrukce, jež obdobným způsobem vzniká také u ostatních neuróz, se nazývá **fobie**. Výrazným útekem před vědomým obsazením náhradní představy jsou vyhýbání se něčemu, zřeknutí se něčeho a zákazy, podle nichž úzkostnou hysterii rozpoznáme. Přehlédneme-li celý tento pochod, pak můžeme říci, že třetí fáze ve větším měřítku opakovala práci fáze druhé. Systém *vd* se nyní chrání proti aktivizaci náhradní představy proti obsazení okolí, tak jako se předtím obsazením náhradní představy zabezpečil proti tomu, aby se objevila představa vytěsněná. Utváření náhražky prostřednictvím posunutí tímto způsobem pokračovalo. Musíme také dodat, že systém *vd* měl dříve jen jedno malé místo, jež bylo branou, kterou do něj mohlo proniknout vytěsněné pudové hnutí, totiž náhradní představu, že však na konci celý fobický přístavek plní úlohu takového enklávy nevědomého vlivu. Můžeme dále zdůraznit to zajímavé hledisko, že celým do chodu uvedeným obranným mechanismem bylo dosaženo projekce z pudu plynoucího nebezpečí směrem ven. Já se chová tak, jako by mu nebezpečí vyvinutí úzkosti nehrozilo od nějakého pudového hnutí, nýbrž od nějakého vjemu, a smí proto na toto vnější nebezpečí reagovat pokusy o útek spojenými s fobickým vyhýbáním se něčemu. Jedno se u tohoto procesu vytěsnění zdaří: uvolňování strachu lze do jisté míry omezit, avšak jen za těžkých obětí, pokud jde o osobní svobodu. Pokusy o útek před požadavky pudů však, obecně vzato, nepřinášejí žádný užitek, a výsledek fobického útěku zůstává přesto neuspokojivý.

Z těchto okolností, jež jsme poznali u úzkostné neurózy, platí velká část i pro obě ostatní neurózy, takže můžeme naše pojednání omezit na rozdíly a na úlohu protiobsazení. U konverzní hysterie je pudové obsazení vytěsněné představy přeměněno v inervaci symptomu. Nakolik a za jakých okolností je nevědomá představa tímto odvedením jinam využívána k inervaci, takže se může svého náporu proti systému *vd* vzdát – tyto a podobné otázky bude lépe vyhradit speciální studii o hysterii. Úloha protiobsazení, jež vychází ze systému *vd* (*pvd*), je u konverzní hysterie zřetelná a projevuje se v utvá-

ření symptomů. Protiobsazení to je, které provádí volbu toho, na jakou část reprezentace pudu smí být celé obsazení této reprezentace soustředěno. Tato za symptom vybraná část splňuje tu podmínku, že vyjadřuje přání, jež je cílem pudového hnutí, právě tak silně jako obranné anebo k trestu směřující úsilí systému *vd*; je tedy nadobsazena a z obou stran se k ní přistupuje jako k náhradní představě úzkostné hysterie. Z tohoto poměru můžeme bez dalšího vyvodit závěr, že náklady systému *vd* na vytěsnění nemusí být tak velké jako energie obsazení u symptomu, neboť síla vytěsnění se měří vynaloženým protiobsazením a symptom se opírá nejen o protiobsazení, nýbrž také o v něm zahuštěné obsazení pudem ze systému *nvd*.

U nutkavé neurózy bychom k poznámkám obsaženým v předcházejícím pojednání měli jen dodat, že zde protiobsazení systému *vd* vystupuje nejnápadněji do popředí. Ono je to, které jakožto utvořená reakce organizovaně obstarává první vytěsnění a na němž později nastává průlom vytěsněné představy. Smíme ponechat prostor doměnce, že je to způsobeno tím, že převažuje protiobsazení a chybí odvedení jinam; jestliže se dílo vytěsnění zdá být u úzkostné hysterie a nutkavé neurózy daleko méně zdařilé než u konverzní hysterie.

V

Zvláštní vlastnosti systému nvd

Nového významu rozlišování obou psychických systémů nabývá, když si všimneme toho, že se u pochodů patřících k jednomu systému, *nvd*, projevují vlastnosti, jež se u nejbližšího vyššího systému již znovu neobjevují.

Jádro *nvd* sestává z reprezentací pudů, které chtějí své obsazení odvést jinam, tedy z hnutí vyjadřujících přání. Tato pudová hnutí jsou vzájemně koordinována, existují vedle sebe, aniž by se ovlivňovala, navzájem si neodporují. Jestliže jsou současně stabilizována obě hnutí vyjadřující přání, jejichž cíle nám musí připadat neslučitelné, pak se obě hnutí od sebe třeba nestáhnou ani se navzájem nevyruší, nýbrž se spojí k uskučnění nějakého prostředního cíle, nějakého kompromisu.

V tomto systému neexistují žádná negace, žádná podob-

nost, žádné stupně jistoty. Toto všechno je vnášeno teprve prací cenzury mezi *nvd* a *pvd*. Negace je náhražkou vytěsnění vyššího stupně. V *nvd* existují jen více či méně obsazené obsahy.

U intenzit obsazení panuje daleko větší pochybnost. Prostřednictvím procesu **posunutí** může určitá představa odevzdat celou sumu svého obsazení nějaké představě jiné, prostřednictvím procesu **zahuštění** může na sebe vzít obsazení několika jiných představ. Navrhl jsem, aby se oba tyto procesy pokládaly za známky takzvaného **prvotního psychického pochodu**. V systému *pvd* panuje **druhotný pochod**; tam, kde se takový prvotní pochod smí odehrávat na prvcích systému *pvd*, připadá nám „komický“ a vzbuzuje smích.

Pochody probíhající v systému *nvd* jsou **nezávislé na čase**, tj. nejsou uspořádány časově, průběhem času se nemění, nemají vůbec žádný vztah k času. Také vztah k času je vázán na práci systému *vd*.

Právě tak málo znají pochody v *nvd* ohled na **realitu**. Jsou podřízeny principu slasti, jejich osud závisí jen na tom, jak jsou silné zda plní požadavky regulace slasti a nelibosti.

Shrňme: **bezrozpornost, prvotní pochod** (pohyblivost obsazení), **bezčasovost a nahrazení vnější reality realitou psychickou** jsou těmi charakteristickými rysy, od nichž smíme očekávat, že je nalezneme u pochodů patřících k systému *nvd*.⁵

Nevědomé pochody se pro nás stávají poznatelnými pouze v podmínkách snění a neuróz, tehdy, když jsou pochody náležející k vyššímu systému *pvd* prostřednictvím snížení na nižší úroveň (regrese) vráceny zpět na dřívější stupeň. Samy o sobě jsou nepoznatelné a také neschopné existence, neboť systém *nvd* je velmi záhy překryt systémem *pvd*, jenž se zmocnil přístupu k vědomí a k motilitě. Odvedení systému *nvd* směřuje do tělesné inervace k vyvinutí afektů, avšak i tato cesta uvolnění je mu, jak jsme slyšeli, systémem *pvd* upírána. Sám o sobě by systém *nvd* za normálních okolností nemohl žádnou účelnou svalovou akci uskutečnit, s výjimkou těch akcí, které již jsou organizovány jako reflexy.

Plný význam popsanych charakteristik systému *nvd* by se nám mohl ozřejmit teprve tehdy, když bychom je porovnali s vlastnostmi systému *pvd* a poměřovali je podle nich. Avšak

to by nás zavedlo tak daleko pryč, že navrhuji, abychom opět schválili odklad a provedli porovnání obou systémů teprve v návaznosti na zhodnocení vyššího systému. Nyní se zmiřme jen o tom nejneodkladnějším.

U pochodů probíhajících v systému *pvd* se projevuje – lhostejno, zda jsou již vědomé anebo jen schopné proniknout do vědomí – zabrzdění sklonu k odvedení z obsazených představ jinam. Jestliže daný pochod přechází z jedné představy na jinou, pak si ta první představa část svého obsazení podrží a pouze u jeho malé části dojde k posunutí. Posuny a zahuštění takového rázu, jako je tomu u prvotního pochodu, jsou vyloučeny nebo velmi omezené. Tato okolnost přiměla J. **Breuera** k tomu, aby přijal domněnku, že existují dva rozdílné stavy energie obsazení v duševním životě, jeden tonicky vázaný a jeden volně pohyblivý, usilující o odvedení jinam. Myslím, že toto rozlišení představuje až dosud nejhlubší vhled do podstaty nervové energie, a nevidím, jak bychom je mohli obejít. Bylo by naléhavou potřebou metapsychologického vyličení – avšak snad ještě přespříliš odvážným podnikem – pokračovat na tomto místě v diskusi.

Do systému *pvd* spadají dále utvoření schopnosti spojení mezi obsahy představ, tak aby se mohly vzájemně ovlivňovat, časové uspořádání těchto obsahů, zavedení jedné cenzury nebo více cenzur, testování reality a princip reality. Zdá se, že i vědomá paměť je zcela zavěšena na *pvd*, je třeba ji striktně oddělit od vzpomínkových stop, v nichž se fixují zážitky *nvd*, a odpovídá pravděpodobně nějakému zvláštnímu zápisu, tak jak jsme chtěli předpokládat jeho existenci u vztahu vědomé představy k nevědomé, avšak již ji zavrhli. V této souvislosti najdeme i prostředky k tomu, jak učinit konec našemu váhání ohledně toho, jak nazývat ten vyšší systém, jemuž nyní zcela nedůsledně říkáme hned *pvd*, hned zase *vd*.

Bude také na místě varování, abychom ukvapeně nezevšebecňovali, co jsme zde řekli o rozložení duševních výkonů mezi oba tyto systémy. Popisujeme poměry tak, jak se projevují u zralého člověka, u něž systém *nvd* přísně vzato funguje pouze jako předstupně vyšší organizace. Jaký obsah a jaké vztahy má tento systém během individuálního vývoje a jaký význam mu náleží u zvířete – to nemá být odvozeno z našeho popisu, nýbrž samostatně prozkoumáno. Musíme být i u člověka při-

praveni na to, že například nalezneme chorobné podmínky, za nichž oba tyto systémy mění svůj obsah i charakteristické rysy anebo si je dokonce navzájem vyměňují.

VI

Styk mezi oběma systémy

Bylo by přesto chybné si představovat, že *nvd* setrvává v klidu, zatímco celou psychickou práci vykonává *pvd*, že *nvd* je něco odbytého, nějaký rudimentární orgán, nějaké reziduum vývoje, anebo se domnívat, že se styk obou systémů omezuje na akt vytěsnění tím, že *pvd* všechno, co se mu zdá rušivé, hází do propasti *nvd*. *Nvd* je naopak živoucí, schopné vývoje a udržuje řadu jiných vztahů k *pvd*, mezi nimi i vztah kooperace. Musíme souhrnně říci, že *nvd* pokračuje v takzvaných potomcích, je přístupné působení života, ovlivňuje stále *pvd* a samo ze své strany dokonce podléhá vlivům z *pvd* přicházejícím.

Studium „potomků“ *nvd* připraví našim očekáváním schematicky čistého oddělení obou těchto psychických systémů pořádné zklamání. To jistě vzbudí nespokojenost s našimi výsledky a použije se toho pravděpodobně k tomu, aby se zpochybnila hodnota našeho umění oddělování psychických pochodů. Avšak my poukážeme na to, že nemáme žádný jiný úkol než převádět výsledky pozorování do teorie, a odmítneme převzít závazek dosáhnout při prvním náběhu vytvoření bezrozporné a svou jednoduchostí se doporučující teorie. Zastáváme komplikace těchto výsledků, dokud se ukazují být adekvátní vůči pozorování, a nevzdáváme se očekávání, že právě jejich prostřednictvím budeme dovedeni ke konečnému poznání stavu věcí, který, sám o sobě jednoduchý, může být právě komplikacím obsaženým v realitě.

Mezi „potomky“ *nvd* pudových hnutí popsaného charakteru existují takoví, kteří v sobě spojují protichůdná určení. Tyto útvary jsou na jedné straně vysoce organizované, prosté rozporů, zužitkovaly všechno, čeho nabyl systém *vd*, a pokud jde o náš úsudek, sotva by se od výtvorů tohoto systému odlišovaly. Na druhé straně jsou nevědomé a nejsou schopny se stát vědomými. Patří tedy po kvalitativní stránce k systému *pvd*, fakticky však k *nvd*. Jejich původ zůstává tím, co je pro jejich

osud rozhodující. Musíme je přirovnat k míšencům lidských ras, kteří, celkově vzato, již vypadají stejně jako běloši, svůj barevný původ však prozrazují tím či oním nápadným rysem, a zůstávají proto vyloučeni ze společnosti a netěší se žádným výsadám bělochů. Takového druhu jsou fantazijní výtvoři normálních osob stejně jako neurotiků, v nichž jsme rozpoznali předstupně tvorby snů stejně jako utváření symptomů a jež navzdory své vysoké organizaci zůstávají vytěsněné a jako takové se nemohou stát vědomými. Dostávají se blízko k vědomí, zůstávají nerušené, dokud na nich není žádné intenzivní obsazení, jsou však odvrženy zpět, jakmile překročí jistou výši obsazení. Právě takovými „potomky“ *nvd* s vyšší organizací jsou náhražkové útvary, jimž se však průlom do vědomí díky nějaké příznivé relaci, jako např. díky tomu, že se sejdou s nějakým protiobsazením *pvd*, zdaří.

Až na jiném místě důkladněji prozkoumáme podmínky průniku do vědomí, stane se pro nás část zde se vynořujících obtíží řešitelnou. Zde se nám může zdát výhodnější postavit proti dosavadnímu, od *nvd* směrem vzhůru stoupajícímu posuzování posuzování vycházející z vědomí. Proti vědomí zde vystupuje celá suma psychických pochodů jakožto říše předvědomého. Velmi velká část tohoto předvědomého pochází z nevědomí, má charakter jeho „potomků“ a podléhá cenzuře, dříve než se může stát vědomou. Jiná část *pvd* je schopna dostat se do vědomí bez cenzury. Dostáváme se zde do rozporu s jednou dřívější domněnkou. Při posuzování vytěsnění jsme byli nuceni přemístit pro vstup do vědomí rozhodující cenzuru mezi systémy *nvd* a *pvd*. Nyní se nám zdá být nasnadě, že cenzura je mezi *pvd* a *vd*. Učiníme ale dobře, když nebudeme v této komplikaci spatřovat žádnou obtíž, nýbrž budeme předpokládat, že každému přechodu z jednoho systému k nejbližšímu vyššímu systému, tedy každému pokroku směrem k vyššímu stupni psychické organizace odpovídá nějaká nová cenzura. Domněnka o průběžném obnovování zápisů je tím ovšem vyřízena.

Důvod všech těchto obtíží je třeba hledat v tom, že se vědomý charakter, jediný nám bezprostředně daný charakteristický rys psychických pochodů, k rozlišování systémů nikterak nehodí. Nehledě na to, že vědomé není vždy vědomé,⁶ nýbrž dočasně i latentní, nám pozorování ukázalo, že se mnohé, co sdílí vlastnosti systému *pvd*, vědomým nestává, a máme se ješ-

tě dozvědět, že přechod do vědomí je omezen jistými směry, jimiž je jeho pozornost zaměřena. Vědomí tak nemá ani k systémům, ani k vytěsnění jednoduchý vztah. Pravda je, že pro vědomí zůstává cizí nejen psychicky vytěsněné, nýbrž také část hnutí ovládajících naše Já, tedy nejsilnější funkční protiklad vytěsněného. V té míře, v níž se chceme probjovat k meta-psychologickému posuzování duševního života, se musíme naučit emancipovat se od významu symptomu „vědomý charakter“.

Dokud se ještě přidržujeme tohoto významu, vidíme, že naše obecná pravidla jsou pravidelně prolamována výjimkami. Vidíme, že se „potomci“ *pvd* stávají vědomými jakožto náhražkové útvary a jakožto symptomy, zpravidla po velkém zkomolení vůči nevědomí, ale často se zachováním mnoha k vytěsnění vyzývajících charakteristických rysů. Zjišťujeme, že nevědomými zůstává mnoho předvědomých útvarů, které by se, jak bychom se měli domnívat, vzhledem ke své povaze směly velmi dobře stát vědomými. Pravděpodobně se u nich uplatňuje silnější přitažlivost systému *nvd*. Věci ukazují na to, že bychom neměli ten významnější rozdíl hledat mezi vědomým a předvědomým, nýbrž mezi předvědomým a nevědomým. *Nvd* je na hranici *pvd* vykázáno zpět cenzurou, jeho „potomci“ mohou tuto cenzuru obejít, na vysoké úrovni se organizovat, dorůst v *pvd* až do jisté intenzity obsazení, jsou však potom, když tuto intenzitu překročí a chtějí se vědomí vnutit, rozpoznáni jako „potomci“ *nvd* a opětovně vytěsněni na nové cenzurní hranici mezi *pvd* a *vd*. Ta první cenzura tak funguje proti *nvd* samotnému, ta druhá proti jeho *pvd* „potomkům“. Mohli bychom si myslet, že se cenzura v průběhu individuálního vývoje posunula o kus dopředu.

Při psychoanalytické léčbě přinášíme nepopíratelný důkaz existence druhé cenzury, té mezi systémy *pvd* a *vd*. Vyzýváme pacienta, aby vytvářel v hojně míře „potomky“ *nvd*, zavazujeme jej k tomu, aby překonal námitky cenzury proti tomu, aby se tyto předvědomé útvary staly vědomými, a razíme si přemožením této cenzury cestu ke zrušení vytěsnění, jež je dílem dřívější cenzury. Připojme ještě poznámku, že existence cenzury mezi *pvd* a *vd* nám připomíná, že proniknutí do vědomí není pouhým vjemovým aktem, nýbrž pravděpodobně také **nadobsazením**, dalším pokrokem psychické organizace.

Obraťme se ke styku *nvd* s ostatními systémy – méně proto, abychom zjistili něco nového, než proto, abychom nepřehli to nejnápádnější. U kořenů pudové činnosti spolu systémy navzájem komunikují v nejvydatnější míře. Část zde vybuzených pochodů projde systémem *nvd* jako určitým přípravným stupněm a dosáhne nejvyššího stupně psychického rozvinutí ve *vd*, jiná část je zadržena ve vývoji jakožto *nvd*. Na *nvd* však působí i zážitky pocházející z vnějších vjemů. Všechny cesty od vjemů k *nvd* zůstávají podle normy volné; teprve všechny cesty vedoucí dále z *nvd* podléhají uzávěře vytěsněním.

Stojí velmi za povšimnutí, že *nvd* jednoho člověka může reagovat na *nvd* nějakého jiného člověka, přičemž obejde jeho *vd*. Tato skutečnost si zasluhuje důkladnější prozkoumání, zejména v tom směru, zda lze přitom vyloučit předvědomou činnost, jakožto popis je však nepopíratelná.

Obsah systému *pvd* (anebo *vd*) pochází zčásti z pudového života (za zprostředkování *nvd*), zčásti z vjemů. Je nejisté, jak dalece mohou mít pochody probíhající v tomto systému přímý účinek na *nvd*; zkoumání patologických případů ukazuje často stěží uvěřitelnou samostatnost a neovlivnitelnost *nvd*. Úplné rozbíhání toho, k čemu tíhnou, absolutní rozpad obou systémů tvoří vůbec charakteristiku stavu nemoci. Avšak psychoanalytická léčba je postavena na ovlivňování *nvd* ze strany *vd* a v každém případě ukazuje, že takové ovlivňování, ačkoliv je namáhavé, není nemožné. Mezi oběma systémy zprostředkující „potomci“ *nvd* nám rází, jak jsme se již zmínili, cestu k tomuto výkonu. Smíme se však arci domnívat, že samovolně se dějící proměna *nvd* působením *vd* je obtížným a pomalu probíhajícím procesem.

Ke spolupráci mezi nějakým předvědomým a nějakým nevědomým, dokonce i intenzivně vytěsněným hnutím může dojít, když ze situace vyplyne, že nevědomé hnutí může působit ve stejném smyslu s některou z panujících snah. Vytěsnění je pro tento případ zrušeno, vytěsněná aktivita je jako posílení té aktivity, která je záměrem Já, připuštěna. Nevědomí se pro tuto jednu konstelaci dostává do souladu s Já, aniž by se jinak na jeho vytěsnění něco změnilo. Účinek *nvd* nelze při této spolupráci nepostřehnout; posílené snahy se přece chovají jinak než ty normální, činí způsobilými ke zvláště dokonalému výko-

nu a projevují vůči rozporům podobnou rezistenci jako třeba nutkavé symptomy.

Obsah *nvd* můžeme přirovnat k psychickému praobyvatelstvu. Jestliže u člověka existují zděděné psychické útvary, něco obdobného, jako je instinkt u zvířat, pak toto tvoří jádro *nvd*. K tomu později přistupuje to, co bylo během vývoje v dětství odstraněno jako nepotřebné, což nemusí být co do svého charakteru odlišné od toho, co bylo zděděno. K ostrému a konečnému oddělení obsahu obou systémů dochází zpravidla teprve v okamžiku puberty.

VII

Identifikace nevědomí

Tolik, kolik jsme toho v předchozím výkladu dali dohromady, je toho asi možné říci o *nvd*, pokud čerpáme jen ze znalosti snového života a přenosových neuróz. Není to jistě mnoho, působí to místy dojmem něčeho nevyjasněného a působícího zmatek, a především to vede k tomu, že postrádáme možnost uspořádat *nvd* podle nějaké již známé souvislosti anebo je do ní zařadit. Teprve analýza jednoho z postižení, která nazýváme narcistickými psychoneurózami, nám slibuje dodat taková pojetí, díky nimž se nám tajemné *nvd* přiblíží a stane se jaksi dosažitelnějším.

Od doby jedné **Abrahamovy** práce (1908), o níž svědomitý autor uvedl, že vznikla na můj popud, se pokoušíme charakterizovat **Kraepelinovu** chorobu dementia praecox (**Bleulero-vu** schizofrenii) prostřednictvím jejího chování vůči protikladu Já a objektu. U přenosových neuróz (úzkostné a konverzní hysterie, nutkavé neurózy) nebylo nic, co by tento protiklad posunulo do popředí. Věděli jsme sice, že odepření objektu způsobuje propuknutí neurózy a že neuróza v sobě zahrnuje zřeknutí se reálného objektu, a také že reálnému objektu odejmuté libido přechází na nějaký fantazií vytvořený objekt a odtamtud na nějaký objekt vytěsněný (introverze). Avšak na obsazení objektu se u nich s velkou energií lpí, a jemnější zkoumání vytěsňujícího pochodu nás přinutilo se domnívat, že obsazení objektu v systému *nvd* navzdory vytěsnění – a spíše naopak v jeho důsledku – dále existuje. Schopnost přenosu, již

u těchto postižení terapeuticky využíváme, přece předpokládá nerušené obsazení objektu.

U schizofrenie se nám naproti tomu vnutila domněnka, že po procesu vytěsnění stažené libido nehledá žádný nový objekt, nýbrž ustupuje zpátky do Já, že zde tedy došlo ke vzdání se obsazení objektů a je znovu vytvořen prvotní objekt nemající stav narcismu. Neschopnost přenosu pro tyto pacienty – tam, kam až sahá proces nemoci – jejich nepřístupnost terapii, jež z toho vyplývá, jim vlastní odmítání vnějšího světa, objevování se známek nadobsazení vlastního Já, vyústění v úplnou apatii – všechny tyto klinické charakteristiky se zdají být ve znamení shodě s domněnkou o vzdání se obsazení objektů. Pokud jde o vztah obou psychických systémů, stalo se všem pozorovatelům nápadným, že u schizofrenie se jakožto vědomé projevuje mnohé, co u přenosových neuróz musíme v *nud* teprve prokázat prostřednictvím psychoanalýzy. Avšak nejprve se nepodařilo vytvořit mezi vztahem mezi Já a objektem a relacemi vědomí srozumitelné spojení.

Zdá se, že se k tomu, co hledáme, dostáváme následující neočekávanou cestou. U schizofrenií pozorujeme, zvláště v tak poučných počátečních stádiích, řadu změn **jazyka**, z nichž některé si zaslouhují, abychom je posuzovali z určitého hlediska. Způsob vyjadřování se často stává předmětem zvláštní pečlivosti, je „volen“, „zdoben“. U vět dochází ke zvláštní dezorganizaci jejich stavby, v jejímž důsledku se pro nás stávají nesrozumitelnými, takže pokládáme výroky pacientů za nesmyslné. V obsahu těchto výroků se často posouvá do popředí nějaký vztah k tělesným orgánům nebo tělesným inervacím. K tomu můžeme přiřadit to, že u takových symptomů schizofrenie, jež se podobají hysterickým nebo nutkavě neurotickým náhražkovým útvarům, přece jen vztah mezi náhražkou a vytěsněným jeví zvláštnosti, které by nám u obou uvedených neuróz připadaly divné.

Pan dr. V. **Tausk** (Víděň) mi dal k dispozici některá ze svých pozorování u počínající schizofrenie, jež se vyznačují tou předností, že samotná pacientka ještě mohla podat vysvětlení toho, co říkala. Pokusím se nyní na dvou z jeho příkladů ukázat, jaké pojetí hodlám zastávat, a nepochybuji ostatně o tom, že by pro každého pozorovatele bylo snadné předložit takový materiál v hojném množství.

Jedna z **Tauskových** pacientek, děvče, které bylo přivedeno na kliniku po rozepři se svým milým, si stěžuje:

Oči nejsou ve správné poloze, jsou zkroucené. To objasňuje ona sama tím, že v uspořádané řeči pronáší proti svému milému řadu výčitek. „Ona jej nedokáže vůbec pochopit, on vypadá pokaždé jinak, je to pokrytec, **zkrucovač očí**, zkroutil jí oči, nyní má ona zkroucené oči, nejsou to již její oči, vidí nyní svět jinýma očima.“

Pacientčiny výroky vztahující se k její nesrozumitelné řeči mají hodnotu analýzy; protože obsahují její ekvivalent ve všeobecně srozumitelném způsobu vyjadřování; přinášejí zároveň vysvětlení významu a geneze schizofrenní tvorby slov. Ve shodě s **Tauskem** zdůrazňuji z tohoto příkladu to, že se vztah k orgánu (k oku) prohlásil za zastoupení celého obsahu. Schizofrenní řeč zde má určitý hypochondrický rys, stala se **orgánovým jazykem**.

Druhé sdělení téže pacientky: „Ona stojí v kostele, musí se **postavit jinak, jako by ji někdo stavěl, jako by byla stavěna.**“

K tomu analýza prostřednictvím nové řady výčitek vůči milému, „který je hrubý, který ji, jež byla z domova jemná, učinil také hrubou. Učinil ji sobě podobnou tím, že jí vnuknul přesvědčení, že ji předčí; nyní se stala takovou, jako je on, protože věřila, že ona bude lepší, když se stane stejnou jako on. On se **přetvařoval**, ona je nyní taková jako on (identifikace!), on ji **přestavěl.**“⁶⁷

Pohyb „stavění se jinak“ („des sich anders Stellen“), poznamenává **Tausk**, je zobrazením slova „přestavět“ („verstellen“) a identifikace s milým. Zdůrazňuji opět převládání onoho prvku celého tohoto myšlenkového postupu, jehož obsahem je tělesná inervace (a spíše její pocit). Hysterička by ostatně v prvním případě křečovitě zkroutila oči a ve druhém skutečně provedla to škubnutí místo toho, aby pociťovala podnět k tomu anebo pocit toho, a v obou případech by u toho neměla žádnou vědomou myšlenku a nebyla by ani dodatečně s to takovou myšlenku vyjádřit.

Potud svědčí obě tato pozorování pro to, co jsme nazvali hypochondrickým anebo orgánovým jazykem. Připomínají však také, což nám připadá důležitější, jiný stav věcí, jenž se dá libovolně často dokázat např. na příkladech shromážděných

v **Bleulerově** monografii anebo shrnout do určitého vzorce. Při schizofrenii jsou slova podrobena téměř procesu, jež dělá z myšlenky skrytý ve snu obsažené snové obrazy a který jsme nazvali **psychickým prvotním pochodem**. Jsou zahuštěna a převášejí navzájem svá obsazení beze zbytku prostřednictvím posunutí; tento proces může zajít tak daleko, že jedno jediné, díky vícenásobným vztahům se k tomu hodící slovo může převzít zastupování celého myšlenkového řetězu. Práce **Bleulera**, **Junga** a jejich žáků přinesly právě pro toto tvrzení hojný materiál.⁸

Dříve než vyvodíme z takových dojmů nějaký závěr, chceme se ještě zmínit o jemných, avšak přesto podivně působících rozdílech mezi tvorbou schizofrenických a tvorbou hysterických a nutkavě neurotických náhražek. Jeden pacient, jež v současné době pozoruji, se nechává špatným stavem kůže na svém obličejí přimět k tomu, aby ztratil všechny zájmy ve svém životě. Tvrdí, že má uhry a hluboké důlky v obličejí, které na něm každý vidí. Analýza dokazuje, že odehrává svůj kastrální komplex na své kůži. Zaměstnával se nejprve bez lítosti svými uhry, jejichž vymačkávání mu působilo velké uspokojení, protože přitom, jak říká, něco vystříkalo ven. Potom se začal domnívat, že všude tam, kde odstranil, vznikl hluboký důlek, a činil si ty nejprudčí výčitky, že svým „stálým zpracováváním rukou“ pro všechny čas pokazil svou kůži. Je zjevné, že vymačkávání obsahu uhrů je pro něj náhražkou onanie. Tím důlkem, jenž nato jeho vinou vznikne, je ženský genitál, tj. vyplnění onanií vyprovokované kastrální hrozby (resp. fantazie ji zastupující). Tato tvorba náhražky má přes svůj hypochondrický charakter mnoho podobného s hysterickou konverzí, a přece budeme mít pocit, že se zde musí dít něco jiného, že se u hysterie nemůžeme takové tvorby náhražky nadít, a to ještě dříve, než můžeme říci, čím je ta rozdílnost odůvodněna. Nějaký drobný dolíček jako je kožní pór učiní hysterik stěží symbolem vaginy, kterou jinak přirovnává ke všem možným předmětům, jež obestupují nějaký prázdný prostor. Také se domníváme, že mnohost dolíčků jej odradí od toho, aby jich použil jako náhražky ženského genitálu. Něco podobného platí o mladistvém pacientovi, o němž **Tausk** před lety referoval Vídeňské psychoanalytické společnosti. Ten si jinak počínal zcela jako nutkavý neurotik, věnoval hodiny své toaletě a podobně. Bylo na něm ale nápadné, že

mohl bez odporu sdělit význam svých zábran. Při navlékání punčoch je např. rušila představa, že musí oka tkaniny, tedy díry, odtáhnout od sebe, a každá díra pro něj byla symbolem ženského pohlavního otvoru. Ani toho se nemůžeme od nutkavého neurotika nadít; jeden takový pacient, podle pozorování **R. Reitlera**, jenž trpěl stejným způsobem tím, že se dlouho zabýval navlékáním punčoch, našel po překonání odporu vysvětlení, že chodidlo je prý symbolem penisu, navlékání punčochy je onanistický akt, a on si prý musí punčochu neustále navlékat a svlékat, zčásti aby zdokonalil obraz onanie, zčásti aby dosáhl toho, aby to vypadalo, že k ní nedošlo.

Položíme-li si otázku, co dodává utvoření schizofrenní náhražky a symptomu jeho podivný charakter, pak nakonec pochopíme, že je to převažování slovního vztahu nad vztahem věcným. Mezi vymačkáním uhrů a ejakulací z penisu existuje opravdu nepatrná věcná podobnost, a ještě menší je věcná podobnost mezi nesčetnými mělkými kožními póry a vaginou; ale v prvním případě po obakrát něco vystříkne ven, a pro ten druhý případ platí doslova cynický výrok: díra je díra. Stejnost jazykového výrazu, nikoli podobnost označovaných věcí, rozhodla o náhražce. Tam, kde se oba – slovo a věc – nekryjí, se schizofrenní náhražkový útvar od náhražkového útvaru u přenosových neuróz odlišuje.

Spojme pochopení těchto skutečností s domněnkou, že u schizofrenie dochází ke vzdání se obsazení objektů. Musíme pak formulaci pozměnit: obsazení slovních představ o objektech nadále trvá. To, co jsme směli nazývat vědomou představou o objektu, se pro nás nyní rozpadá na **slovní představu a věcnou představu**, jež spočívá v obsazení, ne-li přímých vzpomínkových obrazů dané věci, pak přece jen vzdálenějších a od nich odvozených vzpomínkových stop. Rázem se nyní domníváme, že víme, čím se vědomá představa odlišuje od představy nevědomé. Obě dvě představy nejsou, jak jsme si mysleli, různými zápisy téhož obsahu na různých psychických místech, ani to nejsou různé funkční stavy obsazení na témže místě, nýbrž vědomá představa v sobě zahrnuje věcnou představu plus k ní náležející představu slovní, nevědomá představa je věcná představa samotná. Systém *nud* obsahuje věcná obsazení objektů, první a vlastní obsazení objektů; systém *pud* vzniká tím, že tato věcná představa je nadobsazena spojením

s jí odpovídajícími slovními představami. Taková nadobsazení, můžeme se domnívat, to jsou, jež způsobují vznik vyšší psychologické organizace a umožňují vystřídání prvotního pochodu druhotným pochodem panujícím v *pvd*. Můžeme nyní také přesně vyjádřit to, co vytěsnění u přenosových neuróz odmítnuté představě odepírá: překlad do slov, která mají zůstat s daným objektem spojena. Představa nevyjádřená slovy anebo ne nadobsazený psychický akt pak zůstávají jako vytěsněné v *nvd*.

Smím upozornit na to, jak záhy jsme již dospěli k tomu náhledu, který nám dnes činí srozumitelným jeden z nejnápadnějších charakteristických rysů schizofrenie. Na posledních stranách roku 1900 vydaného „Výkladu snů“ se dovozuje, že myšlenkové pochody, tj. ty od vjemů vzdálenější akty obsazení, jsou samy o sobě prosty kvality a nevědomé a své schopnosti stát se vědomými dosahují pouze spojením se zbytky slovních vjemů. Slovní představy ze své strany pocházejí ze smyslového vnímání stejným způsobem jako představy věcné, takže bychom mohli nadhodit otázku, proč se představy o objektech nemohou stát vědomými prostřednictvím svých vlastních zbytků vjemů. Avšak myšlení probíhá pravděpodobně v systémech, jež jsou od původních zbytků vjemů tak vzdáleny, že z jejich kvalit již nic neobržely a k tomu, aby se staly vědomými, potřebují posílení novými kvalitami. Kromě toho mohou být spojením se slovy opatřeny kvalitou i taková obsazení, která si z vjemů samotných s sebou nemohla žádnou kvalitu přinést, protože odpovídají jen relacím mezi představami o objektech. Takovéto relace, jež se staly srozumitelnými teprve prostřednictvím slov, se staly hlavní součástí našich myšlenkových pochodů. Chápeme, že spojení se slovními představami ještě nespadá vjedno s přechodem do vědomí, nýbrž k tomu pouze poskytuje možnost, že tedy necharakterizuje žádný jiný systém než systém *pvd*. Nyní však pozorujeme, že těmito úvahami opouštíme naše vlastní téma a ocitáme se uprostřed problémů předvědomého a vědomého, jež účelným způsobem vyhrážujeme pro samostatné pojednání.

U schizofrenie, jíž se zde přece také dotýkáme jen potud, jak se nám to k celkovému poznání *nvd* zdá být nezbytné, se u nás musí vynořit pochybnost, zda pochod nazvaný zde vytěsněním má ještě něco společného s vytěsněním u přenosových neuróz.

Formule, podle níž vytěsnění je pochod probíhající mezi systémem *nvd* a *pvd* (nebo *vd*) s výsledkem udržení něčeho mimo vědomí, potřebuje v každém případě pozměnit, aby v sobě mohla zahrnout případ choroby *dementia praecox* a jiných narcistických postižení. Avšak pokus Já o útěk, jenž se projevuje ve stažení vědomého obsazení, přece jen nadále existuje jako to společné. O kolik důkladněji a hlouběji je tento pokus o útěk, tento útěk Já uveden do chodu u narcistických neuróz, o tom nás poučí ta nejpovrchnější úvaha.

Jestliže tento útěk spočívá u schizofrenie ve stažení obsazení pudem z těch míst, jež představují nevědomou představu o objektu, pak se může zdát podivné, že část téže představy o objektu patřící k systému *pvd* – jí odpovídající slovní představy – má naopak zakusit intenzivnější obsazení. Mohli bychom spíše očekávat, že slovní představa jakožto ta předvědomá část musí vydržet první náraz vytěsnění a že se stane naprosto neobsaditelnou poté, kdy vytěsnění pokračovalo až k nevědomým věcným představám. Toto ovšem představuje jednu obtíž pro porozumění. Výsledkem je informace, že obsazení slovní představy nepatří k aktu vytěsnění, nýbrž představuje první z pokusů o uzdravení, které tak nápadně ovládají klinický obraz schizofrenie. Tyto snahy chtějí znovu získat ztracené objekty, a může tomu být ovšem tak, že se s tímto úmyslem vydají cestou k objektu přes jeho slovní část, přičemž se ale potom musejí spokojit slovy místo věcí. Naše duševní činnost se tedy zcela obecně pohybuje dvěma protichůdnými směry, buď od pudů přes systém *nvd* k vědomé myšlenkové činnosti anebo na popud zvenčí přes systém *vd* a *pvd* k *nvd* obsazením Já a objektů. Tato druhá cesta musí navzdory vytěsnění, k němuž došlo, zůstat schůdná a je snahám neurózy znovu získat své objekty v určité míře otevřená. Když myslíme abstraktně, jsme v nebezpečí, že zanedbáme vztahy slov k nevědomým věcným představám, a není možné popřít, že naše filosofování pak, pokud jde o jeho výraz a obsah, nabývá nežádoucí podobnosti se způsobem práce schizofreniků. Na druhé straně se můžeme pokusit charakterizovat způsob myšlení schizofreniků tak, že pojednávají o konkrétních věcech tak, jako to by byly věci abstraktní.

Jestliže jsme skutečně dospěli k poznání *nvd* a správně jsme určili rozdíl mezi nevědomou představou a představou předvě-

domou, pak budou muset naše zkoumání muset vést k tomuto náhledu z mnoha jiných stran.

---

¹⁾ Předjímání základu (tj. označení logické chyby v důkazu, která spočívá v tom, že se vyvozuje závěr na základně předpokladu, jenž má být sám dokázán).

²⁾ Na základě analogie.

³⁾ Afektivita se projevuje hlavně v motorickém (sekrečním, cévy regulujícím) odvedení k (vnitřní) změně vlastního těla bez vztahu k vnějšímu světu, motilita v akcích, které jsou určeny ke změně vnějšího světa.

⁴⁾ Viz vývody v 7. oddíle „Výkladu snů“ (Sebrané spisy, díl II/III), jež se opírají o myšlenky rozvinuté J. **Breuerem** ve „Studiiích o hysterii“.

⁵⁾ Zmínku o jiném významném výsadním právu *nvd* si šetříme pro jinou souvislost.

⁶⁾ V německém originále: „daß das Bewußte nicht immer bewußt, sondern zeitweilig auch latent ist.“

⁷⁾ Nepřeložitelná slovní hříčka – v německém textu je zde nejprve použito zvrátneho slovesa „sich vorstellen“ („přetvařovat se“) a pak slovesa „verstellen“ („přestavět“).

⁸⁾ Příležitostně zachází snová práce se slovy tak jako s věcmi a vytváří pak velmi podobné „schizofrenní“ proslovy nebo slovní novotvary.

POZNÁMKY O PŘENOSOVÉ LÁSCE